

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

PORUCHY AUTISTICKÉHO SPEKTRA

PaedDr. Irena Johanka Savková, MBA

OSNOVA

7. Edukace jedinců s PAS, současná legislativa.
8. Metody práce s dětmi s PAS, strukturovaného učení, TEACCH program, ABA, terapeutické přístupy.
9. Kompenzační a edukační pomůcky pro jedince s PAS.
10. Poradenství.
11. Sociální služby a další organizace pro osoby s autismem.
12. Komunikace lidí s PAS

VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PAS

- Právo na inkluzi
- Povinnost školní docházky
- Škola zřízená dle § 16 odst. 9 ŠZ (paragrafové školy)
- Speciální třída
- Podmínky pro zařazení

V ČR existují školy 16/9 pro žáky s PAS, ale je jich poměrně málo. Alespoň třídy pro žáky s PAS (bez mentálního postižení) má 11 základních škol v celé ČR.

VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S PAS

- Inkluze
- Základní škola speciální
- Jiný způsob plnění povinné školní docházky (§ 40 ŠZ)

- Talentované, nadané děti

METODY PRÁCE S DĚTMI S PAS

Strukturované učení

Vychází z TEACCH programu (viz zde: <https://teacch.com/>).

Mezi základní principy patří:

- Individualizace
- Vizualizace (zviditelnění)
- Strukturalizace
- Motivace.

Ovlivňuje chování žáků ve škole i mimo ni, posiluje sociálně i komunikačně přiměřené chování. (Žížalová Jarolímová, 2023)

METODY PRÁCE S DĚTMI S PAS

Motivace u dětí s PAS vychází z jejich specifík a závažnosti projevů PAS

- Činnostní
- Sociální
- Materiální

METODY PRÁCE S DĚTMI S PAS

Aplikovaná behaviorální analýza / behaviorální terapie (ABA)

Behaviorální / kognitivně behaviorální terapie (BT, KBT - psychoterapeutické metody), videotrénink interakcí, strukturované učení.

V ABA (ale i KBT) využívá dílčí techniky (Paclt, 2014):

- pozitivní zpevnování
- napovídání
- vyhasínání
- modelování situací
- PECS, VOKS
- trénink klíčových schopností....

METODY PRÁCE S DĚTMI S PAS

Metoda přiměřenosti

Metoda zpevnování

Metoda nápovědy a vedení

Metoda instrukce

Metoda demonstrace

Metoda povzbuzování

Metoda postupných kroků

Metoda modelování

Metoda vytváření pravidel

Metoda vysvětlování

Metoda napodobování

Metoda ignorace

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ Z. A KOL. Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. str. 61-62.

KOMPENZAČNÍ A EDUKAČNÍ POMŮCKY

Kategorizace učebních pomůcek pro žáky s PAS uvádí Žampachová (2020, s. 26):

- Originální předměty a reálná zobrazení
- Symbolické znázornění a zobrazení
- Strukturované úlohy
- Textové pomůcky
- Cvičení a programy prezentované didaktickou technikou
- Speciální pomůcky
- Upravené společenské hry.

KOMPENZAČNÍ A EDUKAČNÍ POMŮCKY

- speciální nábytek a vybavení třídy / školy

Pomůcky dle zaměření:

1. pomůcky na rozvoj smyslů

- Vizuální
- Auditivní
- Taktilní
- Vestibulární.

KOMPENZAČNÍ A EDUKAČNÍ POMŮCKY

2. pomůcky na rozvoj komunikace

- komunikační tabulky, piktogramy, fotky
- technické pomůcky
- pomůcky na rozvoj slovní zásoby.

3. pomůcky na rozvoj sociálních vztahů

- obrázky s příběhy
- sociální hry
- knihy, příběhy, filmy
- instruktážní videa.

POMŮCKY V PODPŮRNÝCH OPATŘENÍCH

Příloha 1 část B vyhlášky 27/2016

Členěny dle stupňů podpory, zdravotního postižení, celkem 8 kategorií...

Pomůcky pro 2. stupeň PO pro žáky s PAS nejsou, až ve vyšších stupních (nepředpokládá se, že by žák s PAS byl v PO2). A nejsou ani v PO5, ale je možné využít dle potřeby pomůcky pro NKS (narušená komunikační schopnost) nebo postižení mentální.

Pomůcky lze doporučovat i z jiných stupňů PO, než má žák uvedený jako převažující (tj. pro žáky s PO3 je možné doporučit i pomůcky pro PO2, PO4 nebo PO5).

PORADENSTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Zákon o sociálních službách, 108/2006 Sb

Osoby s PAS potřebují sociální službu nejen v dětství, ale většina po celý svůj život a to v různé intenzitě od poradenství, až po klienty vyžadující intenzivní podporu formou ambulantní, pobytovou.

Sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství, služby sociální péče, služby sociální prevence

Podle místa poskytování služeb rozlišujeme:

- pobytové služby, ambulantní služby, terénní služby

PORADENSTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Zařízení sociálních služeb (§ 34):

- centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře
- domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty
- zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny
- terapeutické komunity, sociální poradny, sociálně terapeutické dílny, centra sociálně rehabilitačních služeb
- pracoviště rané péče, intervenční centra, zařízení následné péče...

PORADENSTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Zákon o sociálních službách a prováděcí vyhláška (505/2006 Sb.)

U každého typu služby stanoví, jaké základní činnosti realizuje, tj. co je jejich náplní práce. Základními činnostmi při poskytování všech sociálních služeb jsou (§ 35), např.:

- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociální poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností.

PORADENSTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Zákon o sociálních službách a prováděcí vyhláška (505/2006 Sb.)

Příspěvek na péči

Hodnotí se schopnost zvládat základní životní potřeby (§ 9 zákona):

➤ mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity, péče o domácnost

1. stupeň (lehká závislost): 3/3-4

2. stupeň (středně těžká závislost): 4-5/5-6

3. stupeň (těžká závislost): 6-7/7-8

4. stupeň (úplná závislost): 8 a více/9 a více.

SOCIÁLNÍ SLUŽBA PRO OSOBY S PAS

Může využít všechny služby dle individuálních potřeb a aktuální situace

- Raná péče
- Osobní asistence
- Centra denních služeb/denní stacionáře
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Odlehčovací služby...

KOMUNIKACE LIDÍ S PAS

Obecně můžeme u PAS pozorovat v různé míře závažnosti následující odchylky / problémy (ne u všech, ne všechny a občas se mohou objevit ještě jiné)

- **nerovnoměrný vývoj**
- **obtíže v neverbální komunikaci**
- **opakování slov/vět, echolálie**
- **komunikace o jednom tématu**
- **zvláštnosti ve zvukové složce (prozodie)**

(NIDCD, 2020)

KOMUNIKACE LIDÍ S PAS

Při výběru vhodné formy komunikace je třeba posoudit (Laudová in Škodová, Jedlička, 2003):

- stupeň porozumění signálům nonverbální komunikace, stupeň porozumění řeči,
- současné způsoby komunikace (verbální i neverbální) a jejich úspěšnost včetně případného spontánního užívání náhradních forem komunikace,
- schopnost vyjadřovat souhlas a nesouhlas, rozumění symbolům a případné čtenářské dovednosti,
- úroveň hrubé a jemné motoriky

KOMUNIKACE LIDÍ S PAS

- motivace ke komunikaci a schopnost dorozumět se,
- sociální dovednosti včetně vztahu k vrstevníkům,
- emoční projevy, chování, kognitivní a senzorické schopnosti,
- perspektivy školského zařazení,
- sociální prostředí dítěte s mentálním postižením,
- způsob trávení času dítěte s mentálním postižením,
- zhodnocení míry očekávání dítěte s mentálním postižením a jeho okolí od komunikace prostřednictvím AAK.

VOKS

FÁZE 1: Jak komunikovat

- výměna obrázku za předměty nebo činnosti

FÁZE 2: Vzdálenost a vytrvalost

- používá na různých místech, s různými lidmi

FÁZE 3: Diskriminace obrázků

- výběr ze dvou nebo více obrázků

FÁZE 4: Struktura věty

- odnímatelný pásek, obrázek "Chci,,

FÁZE 5: Odpovídání na otázky

- "Co chceš?".

FÁZE 6: Komentování

- Co vidíš? Co slyšíš? a Co to je?

(National Autism Resources, 2023)

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Vysvětlete, co je strukturované učení, jaké jsou jeho principy a postupy. Uveďte příklady využití vizualizace, strukturalizace.
2. Kdo rozhoduje o tom, kde se bude dítě / žák vzdělávat?
3. Jaké jsou výhody a nevýhody inkluze žáka s PAS? Uvažujte zvláště o vysoce a nízko funkčním autismu.
4. Jaké metody práce je možné použít při práci se žáky s PAS? Pozn. Fakticky kdekoli, tj. při práci v rodině, v sociální službě atd.
5. Jaké konkrétní pomůcky je možné využít pro dítě s nízko funkčním autismem? A jaké pro děti s autismem vysoce funkčním?
6. Jaké druhy sociálních služeb mohou lidé s PAS využívat?
7. Co je osobní asistence a v čem je rozdíl mezi osobním asistentem a asistentem pedagoga?
8. Jaká kritéria budou mít vliv na výběr komunikačního systému?

POUŽITÁ LITERATURA

- CSABA - Česká odborná společnost Aplikované behaviorální analýzy. (2023). *Aplikovaná behaviorální analýza*. [online] dostupné z: <https://csaba.cz/>
- ČADILOVÁ, V, ŽAMPACHOVÁ, Z. (2008). *Strukturované učení*. Praha: Portál
- JAROLÍMKOVÁ, A. (2004) Evidence based medicine a její vliv na činnost lékařských knihoven a informačních středisek. In *Národní knihovna – knihovnická revue*. [online] 2009, ročník 15, č.2/2004 ISSN 1214-0678 Dostupný z: <https://full.nkp.cz/nkkr/nkkr0402/0402075.html>
- KRŠIAK, M. (2009) Placebo. *Vesmír*. ročník 88, č. 4/2009, ISSN 1214-4029

POUŽITÁ LITERATURA

- MAYO CLINIC (2021). *Autism spectrum disorder*. [online] dostupné z: <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/autism-spectrum-disorder/symptoms-causes/syc-20352928>
- NATIONAL AUTISM RESOURCES (2023). *The Picture Exchange Communication System (PECS®)*. [online] dostupné z: <https://nationalautismresources.com/the-picture-exchange-communication-system-pecs/>
- NIDCD - NATIONAL INSTITUTE ON DEAFNESS AND OTHER COMMUNICATION DISORDERS. (2020). *Autism Spectrum Disorder: Communication Problems in Children*. [online] U.S. Department of Health and Human Services .dostupné z: <https://www.nidcd.nih.gov/health/autism-spectrum-disorder-communication-problems-children#3>

POUŽITÁ LITERATURA

- PACLT, I. (2014). *Behaviorální terapie (BT) využívané u PAS*. [online] dostupné z: <https://ctatest.webnode.cz/terapie-o/behavioralni-terapie/>
- THOROVÁ, K. (2016). *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál
- Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 27/2016 Sb. ve znění 606/2020 Sb.)
- Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. 505/2006 Sb. ve znění 440/2022 Sb.

POUŽITÁ LITERATURA

- Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (561/2004 Sb. ve znění 152/2023 Sb.)
- Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). 198/2009 Sb. ve znění 365/2017 Sb.
- Zákon o sociálních službách. 106/2006 Sb. ve znění 2016/2022 Sb.
- ŽÍŽALOVÁ JAROLÍMOVÁ, M. (2023). *Strukturované učení*. [online] dostupné z: <https://autismport.cz/o-autisticke-m-spektru/detail/strukturovane-uceni>